

‘Als iemand je een boek aanraadt, vragen we meestal: “Waar gaat het over?” Maar bij Moshfeghs *Mijn jaar van rust en kalmte* vragen we: “Waar gaat het níét over?” Deze roman gaat over zelfhaat, feminisme, seksualiteit, geestelijke gezondheid en de farmaceutische industrie – én het is echt enorm grappig.’ LENA DUNHAM

‘Ottessa Moshfegh is verreweg de meest interessante hedendaagse Amerikaanse schrijver op het gebied van leven wanneer het leven verschrikkelijk is. Ze heeft een merkwaardige en pure manier om existentiële vervreemding onder woorden te brengen.’ THE NEW YORKER

‘Duister komische en uiterst diepgaande nieuwe roman... Het buitengewone proza van Moshfegh bereikt grote hoogten terwijl het vastlegt hoe haar personage weer tot leven komt.’ THE NEW YORK TIMES BOOK REVIEW

‘Moshfegh schrijft met opmerkelijke humor en duidelijkheid die, op zichzelf, meer dan genoeg zou zijn. Maar de cumulatieve kracht van haar verhaal – en de scherpe wending die het in de laatste 30 pagina’s neemt – is niets minder dan een openbaring: verdrietig, grappig, verbluffend en onvergetelijk.’ ENTERTAINMENT WEEKLY

‘De bravoure in Moshfeghs veelomvattende duisternis maakt haar romans zowel erg grappig als vreemd opwindend... Net als in *Eileen* excelleert Moshfegh hier bij het opzetten van een intrigerende personage en situatie, en vervolgens versterkt ze de grilligheid zodanig dat sommige scheuren onvermijdelijk aanvoelen. Haar zelfvertrouwen verslapt nooit; haar romans tonen aan dat ze een krachtig schrijver is, die bovendien immuun is voor onzekerheid.’ SLATE

‘*Mijn jaar van rust en kalmte* is het meest aangrijpende, kwetsbaarste, meest volwassen en – mag ik het zeggen? – oprechtste werk dat deze begaafde auteur tot nu toe heeft geschreven.’ BOSTON GLOBE

Ottessa Moshfegh

*Mijn jaar van
rust en kalmte*

Roman

Vertaald uit het Amerikaans door
Tjadine Stheeman en Lidwien Biekmann

HOLLANDS DIEP

AMSTERDAM

2018

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel: *My Year of Rest and Relaxation*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Penguin Press, 2018

© Ottessa Moshfegh, 2018

© Vertaling uit het Amerikaans: Tjadine Steeman en Lidwien Biekmann, 2018

© Nederlandse uitgave: Hollands Diep, Amsterdam 2018

© Omslagfoto: Anoniem, *Portrait of a Young Woman in White*

Omslagontwerp origineel: Penguin Random House, New York

Omslagontwerp Nederlandse uitgave: Peter de Lange, Amsterdam 2018

Typografie: Crius Group, Hulshout

Foto auteur: © Krystal Griffiths

ISBN 978 90 488 4604 7

ISBN 978 90 488 4605 4 (e-book)

NUR 302

www.hollandsdiep.nl

www.overamstel.com

O V E R A M S T E L

uitgevers

Hollands Diep is een imprint van Overamstel Uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Luke.
Mijn ene. Mijn enige.

If you're smart or rich or lucky
Maybe you'll beat the laws of man
But the inner laws of spirit
And the outer laws of nature
No man can
No, no man can...

- 'THE WOLF THAT LIVES IN LINDSEY',
JONI MITCHELL

Een

TELKENS ALS IK WAKKER WERD, overdag of 's nachts, schuifelde ik door de lichte marmeren centrale hal van mijn flat naar de hoek van de straat waar een buurtwinkel was die nooit dichtging. Daar kocht ik twee grote bekers koffie met melk en zes suikerklontjes; de eerste klokte ik in de lift naar mijn verdieping naar binnen, en de tweede dronk ik langzaam op terwijl ik naar een film keek en dierenkoekjes at en Trazodon en Ambien en Nembutal innam tot ik weer in slaap viel. Op die manier raakte ik elk gevoel voor tijd kwijt. Er gingen dagen voorbij. Weken. Een paar maanden. Soms, als ik eraan dacht, bestelde ik eten bij de Thai aan de overkant van de straat, of een tonijnsalade bij het restaurantje aan First Avenue. Als ik wakker werd, stonden er voicemail van schoonheidssalons en spa's op mijn telefoon met bevestigingen van afspraken die ik in mijn slaap had gemaakt. Ik belde altijd terug om ze af te zeggen, waar ik een hekel aan had want ik had er een hekel aan om met mensen te praten.

Helemaal aan het begin van deze fase liet ik eens per week mijn vuile was ophalen en kreeg ik de schone was terug. Het gaf me een gevoel van troost om de opengescheurde plastic zakken te horen ritselen in de bries die door de ramen in de woonkamer naar binnen kwam. Ik vond het fijn om een vleug van de geur van schone was te ruiken terwijl ik op de bank wegdoezelde. Maar na een tijdje vond ik het te veel gedoe om de vuile kleren te verzamelen en in de waszak te proppen. En het geluid van mijn eigen wasmachine en droger stoorde me in mijn slaap. Dus gooide

ik mijn vuile onderbroeken gewoon weg. Ze deden me toch alleen maar aan Trevor denken. Een tijdlang werd er steeds allerlei ordinaire lingerie van Victoria's Secret bezorgd – frullerige fuchsiapaarse en limoengroene strings, teddy's en babydolls, allemaal in een doorzichtig etuijtje geseald. Ik stopte die etuis in de kast en trok geen ondergoed aan. Zo nu en dan werd er een pakketje van Barneys of Saks gebracht met een mannenpyjama en andere spullen waarvan ik me niet kon herinneren dat ik ze had besteld – kasjmieren sokken, bedrukte t-shirts, designer jeans.

Ik douchte hooguit één keer per week. Ik stopte met mijn wenkbrauwen epilieren en mijn tanden bleken, met waxen en mijn haar borstelen. Ik stopte met crèmes smeren, met scrubben en met scheren. Ik ging alleen heel af en toe naar buiten. Ik liet alle rekeningen automatisch afschrijven. Ik had al een jaar onroerend-goedbelasting vooruit betaald voor mijn appartement en voor het oude huis van mijn overleden ouders in de provincie. Elke maand werd de huur van de mensen die er nu woonden op mijn rekening gestort. Mijn werkloosheidsuitkering bleef binnenkomen zolang ik elke week een geautomatiseerde dienst belde en op 'Y' drukte voor 'ja' als de robot vroeg of ik serieus mijn best had gedaan om werk te vinden. Dat was genoeg geld om de eigen bijdrage bij de apotheek en alles wat ik in de buurtwinkel kocht van te betalen. Daarnaast had ik nog beleggingen. De financieel adviseur van mijn overleden vader hield dat allemaal bij en stuurde me kwartaal-overzichten, die ik nooit las. Ik had ook nog een hoop geld op mijn spaarrekening – genoeg om een paar jaar van te leven als ik tenminste geen gekke dingen deed. En dan had ik ook nog een hoge kredietlimiet op mijn Visa-kaart. Over geld hoefde ik me geen zorgen te maken.

Ik was half juni 2000 zo goed mogelijk begonnen met mijn 'winterslaap'. Ik was 26. Ik zag de zomer wegsterven en de herfst koud en grijs worden door een kapotte lamel van de jaloezieën. Mijn spieren verslaptten. De lakens op mijn bed vergeelden, hoe-

wel ik meestal op de bank voor de tv in slaap viel, een blauw-wit gestreepte bank van de Pottery Barn, doorgezakt en onder de koffie- en zweetvlekken.

Als ik wakker was, deed ik behalve films kijken bijna niets. Gewone tv kon ik niet verdragen. Vooral in het begin maakte dat te veel in me los, dan zapte ik dwangmatig langs de zenders, zat ik overal op te schelden en mezelf overal over op te winden. Ik kon het niet aan. Het enige nieuws dat ik kon verdragen waren de sensatiekoppen van de stadskranten in de buurtwinkel. Daar wierp ik een snelle blik op als ik mijn koffie betaalde. Presidentsverkiezingen tussen Bush en Gore. Er was een belangrijk persoon overleden, er was een kind ontvoerd, een senator had gefraudeerd, een bekende sporter had zijn zwangere vrouw bedrogen. Er gebeurde van alles in New York – zoals altijd – maar het deed me helemaal niets. Dat was het mooie van slapen – de werkelijkheid maakte zich los en deed zich zo vluchtig als een film, of een droom, aan me voor. Het was makkelijk om dingen die me niet aangingen te negeren. Het metropersoneel staakte. Een wervelstorm stak op en waaide over. Het maakte allemaal niet uit. Er zou een invasie van buitenaardse wezens hebben kunnen plaatsvinden, er zou een zwerm sprinkhanen kunnen zijn neergedaald, en hoewel ik dat zou hebben opgemerkt zou ik me er geen zorgen over hebben gemaakt.

Als ik meer pillen nodig had, ondernam ik de tocht naar de Rite Aid, drie huizenblokken verderop. Dat was altijd een pijnlijke onderneming. Op First Avenue kromp ik voor alles ineen. Ik was net een baby die geboren werd: de lucht deed pijn, het licht deed pijn, alle aspecten van de wereld kwamen schreeuwerig en vijandig op me over. Alleen op de dagen dat ik zulke excursies ondernam dronk ik mezelf moed in: een shot wodka voordat ik op pad ging en langs alle bistrootjes en cafés en winkels durfde te lopen waar ik vaak kwam toen ik er nog op uit ging en deed alsof ik een normaal leven leidde. Maar verder probeerde ik mijn actieradius tot één huizenblok te beperken.

De mannen die in de buurtwinkel werkten waren allemaal jonge Egyptenaren. Afgezien van mijn psychiater dokter Tuttle, mijn vriendin Reva, en de portiers van mijn flatgebouw waren die Egyptenaren de enige mensen die ik regelmatig zag. Ze waren best knap, vooral een paar. Ze hadden vierkante kaken, een mannelijk voorhoofd, en flinke, rupsachtige wenkbrauwen. En het leek alsof ze allemaal eyeliner op hadden. Het waren er wel een stuk of zes, broers of neven waarschijnlijk. Hun stijl stond me niet aan. Ze droegen voetbalshirts en leren motorjacks en gouden kettingen met een kruisje eraan en ze hadden altijd de hitzender 2100 opstaan. Ze hadden totaal geen gevoel voor humor. Toen ik pas in de buurt was komen wonen, waren ze heel flirterig, tot vervelens toe. Maar toen ik op de vreemdste uren kwam binnenschuifelen met slaap in mijn ogen en schuim in mijn mondhoeken, probeerden ze niet meer bij me in de gunst te komen.

‘Je hebt daar iets,’ zei de man achter de kassa op een ochtend terwijl hij met zijn lange bruine vingers naar zijn kin wees. Ik wuifde het nonchalant weg. Later ontdekte ik dat mijn gezicht onder de tandpasta zat.

Na een paar maanden slonzige, slaperige klandizie gingen de Egyptenaren me ‘boss’ noemen en pakten mijn vijftig cent aan als ik een peuk vroeg, wat ik vaak deed. Ik kon op wel meer plekken koffie krijgen, maar deze buurtwinkel beviel me goed. Hij was dichtbij, de koffie was er altijd slecht, en ik kreeg nooit te maken met vervelende mensen die brioches en lattes zonder schuim bestelden. Er waren geen kinderen met een snotneus en geen Zweedse au pairs. Geen kille zakenlui, geen mensen met hun date. De koffie in de buurtwinkel was arbeiderskoffie, koffie voor portiers, bezorgers, klusjesmannen, afwashulpen en schoonmakers. Het rook er sterk naar de geur van goedkope schoonmaakmiddelen en schimmel. Ik kon altijd vertrouwen op de beslagen diepvries vol ijs, ijsjes en plastic bekertjes ijs. De doorzichtige plastic kasten boven de toonbank zaten vol kauwgom en snoep. Er veran-

derde nooit iets; je had er nette rijen sigaretten, rollen krasloten, twaalf verschillende soorten flesjes water, bier, gesneden brood, een koelvak met vleeswaren en kaas die niemand ooit kocht, een blad met oudbakken pistoletjes, een mand met in plastic verpakt fruit, en een hele wand met tijdschriften die ik meed. Ik wilde hooguit de krantenkoppen lezen. Ik hield me verre van alles wat mijn verstand zou prikkelen of me jaloers of bezorgd zou maken. Ik keek niet op of om.

Zo nu en dan stond Reva met een fles wijn op de stoep en wilde me dan per se gezelschap houden. Haar moeder had terminale kanker. Een van de vele redenen waarom ik haar niet wilde zien.

‘Was je vergeten dat ik langs zou komen?’ vroeg Reva dan terwijl ze zich langs me heen drong, naar de woonkamer liep en de lampen aandeed. ‘We hebben elkaar toch gisteren gesproken, weet je nog?’

Ik belde Reva altijd graag als de Ambien begon te werken, of de Solfoton, of wat dan ook. Volgens haar wilde ik altijd alleen maar over Harrison Ford of Whoopi Goldberg praten, maar ze zei dat ze dat geen probleem vond. ‘Gisteren heb je me de hele plot van *Frantic* verteld. En je hebt die hele scène gedaan als ze in de auto zitten, met die cocaïne. Je ging maar door.’

‘Emmanuelle Seigner is zo te gek in die film.’

‘Gisteravond zei je precies hetzelfde.’

Ik was altijd opgelucht en geïrriteerd tegelijk als Reva plotseling opdook, zoals je je voelt als iemand je stoort terwijl je zelfmoord aan het plegen bent. Niet dat het zelfmoord was wat ik deed. Eigenlijk was het juist het tegenovergestelde van zelfmoord. Ik hield een winterslaap uit zelfbehoud. Ik dacht dat het mijn leven zou redden.

‘Hup, onder de douche jij,’ zei Reva dan terwijl ze naar de keuken liep. ‘Ik breng de vuilnis wel weg.’

Ik hield van Reva maar ik vond haar niet meer aardig. We waren al bevriend sinds onze studietijd, zó lang dat het enige wat we met

elkaar gemeen hadden ons gedeelde verleden was, een complexe carrousel van rancune, herinneringen, jaloezie, ontkenning, en een paar jurken die ik aan haar had uitgeleend en die ze had beloofd gestoomd en wel terug te geven, wat ze nooit had gedaan. Ze was directiesecretaresse bij een verzekeringsmaatschappij in Midtown. Ze was enig kind, een fitnessfanaat, ze had een vlekkerige rode ooievaarsbeet in de vorm van Florida in haar nek, en ze was verslaafd aan kauwgom, waar ze kaakklachten van kreeg en adem die stonk naar kaneel en groeneappelsnoep. Ze vond het leuk om bij mij langs te komen, dan maakte ze de leunstoel vrij om te kunnen zitten, leverde commentaar op de stand van zaken in mijn appartement, zei dat ik volgens haar alweer was afgevallen, en klaagde over haar werk, terwijl ze intussen na elk slokje haar wijnglas bijschonk.

‘Ze snappen gewoon niet wat ik allemaal doormaak,’ zei ze. ‘Ze gaan er gewoon maar van uit dat ik altijd vrolijk ben. Intussen denken die klootzakken dat ze al hun ondergeschikten kunnen behandelen als oud vuil. En dan verwachten ze dat ik een beetje ga giechelen en er leuk uitzie en hun faxen verstuur? Laten ze toch oprotten. Laten ze allemaal kaal worden en branden in de hel.’

Reva had een verhouding met haar baas, Ken, een man van middelbare leeftijd met een vrouw en een kind. Ze was heel openhartig over haar obsessie voor hem, maar ze probeerde te verbergen dat ze met hem naar bed ging. Ze liet me een keer een bedrijfsbrochure zien waar een foto van hem in stond: hij was lang, had brede schouders, een wit overhemd, een blauwe das, en een gezicht dat zo nietszeggend en saai was dat hij evengoed van plastic gemaakt had kunnen zijn. Reva viel op oudere mannen, net als ik. Mannen van onze leeftijd waren volgens Reva te banaal, te lievig, te behoeftig. Ik snapte haar afkeer daarvan wel, alleen had ik nog nooit een man ontmoet die zo was. Alle mannen die ik ooit had gekend, jong of oud, waren afstandelijk en onvriendelijk.

‘Jij bent gewoon een kouwe kikker, daar komt dat door,’ legde Reva uit. ‘Soort zoekt soort.’

Als vriendin was Reva inderdaad banaal en lievig en behoeftig, maar ze was ook achterbaks en soms heel neerbuigend. Ze kon of wilde gewoon niet snappen waarom ik de hele tijd wilde slapen en ze wreef me altijd allerlei morele oordelen onder de neus en zei dat ik 'de consequenties onder ogen moest zien' van de slechte gewoonte die ik op dat moment had. 'Je verpest je bikinilijf,' verweet Reva me in de zomer waarin ik begon met slapen. 'Van roken ga je dood.' 'Je moet vaker naar buiten gaan.' 'Krijg jij wel genoeg proteïne binnen?' Enzovoorts.

'Ik ben geen klein kind, Reva.'

'Ik maak me gewoon zorgen. Want ik geef om je. Ik hóu van je,' zei ze dan.

Sinds we elkaar in het eerste jaar van onze studie hadden leren kennen, kon Reva nooit toegeven dat ze verlangde naar iets wat ook maar enigszins onbetamelijk was. Niet dat ze volmaakt was. 'Ze is geen blanke lelie,' zoals mijn moeder zou zeggen. Ik wist al jaren dat Reva boulimia had. Ik wist dat ze masturbeerde met een elektrisch nekmassage-apparaat omdat ze geen gewone vibrator in een seksshop durfde te kopen. Ik wist dat ze tot haar nek in de studieschuld zat en al jaren teveel uitgaf met haar creditcards en dat ze testers jatte op de cosmetica-afdeling van de natuurvoedingswinkel vlakbij haar appartement in de Upper West Side. Ik had de testerstickers gezien in de grote tas met make-upspullen die ze altijd overal mee naartoe nam. Ze was een slaaf van haar ijdelheid en status, niet ongebruikelijk in Manhattan, maar ik vond haar radeloosheid verschrikkelijk irritant. Daardoor had ik niet zo'n hoge pet op van haar intelligentie. Ze was totaal geobsedeerd door merken, conformeren, 'erbij horen'. Ze maakte vaak een uitstapje naar Chinatown voor de laatste nepdesign-tassen. Ze gaf me een keer met kerst een portemonnee van Dooney & Bourke. En ze kocht twee dezelfde nep-Coach sleutelhangers voor ons.

Ironisch genoeg was haar verlangen om chic te zijn nou net wat haar declasserde. 'Bestudeerde elegantie is niet elegant,' probeerde

ik haar een keer duidelijk te maken. ‘Charme zit ’m niet in je kapsel. Je hebt het of je hebt het niet. Hoe harder je probeert om stijlvol te zijn, hoe ordinairder je eruitziet.’ Er was niets waar Reva zich meer aan ergerde dan aan moeiteloze schoonheid, zoals die van mij. Toen we een keer naar *Before Sunrise* op video keken, zei ze: ‘Wist jij dat Julie Delpy feministe is? Misschien is ze daarom niet dunner. Ze zouden haar nooit die rol hebben gegeven als ze een Amerikaanse was. Moet je zien wat een slappe armen ze heeft! Hier kun je echt niet met armkwabben aankomen. Armkwabben zijn dodelijk. Het is net zoiets als met de SAT. Als je daar minder dan 1400 punten op scoort, tel je gewoon niet mee.’

‘Word jij er gelukkig van dat Julie Delpy armkwabben heeft?’ vroeg ik aan haar.

Daar dacht ze een tijdje over na. ‘Nee,’ zei ze toen. ‘Gelukkig is niet het goede woord. Het is meer tevreden.’

Reva voelde blijkbaar niet de behoefte om voor me verborgen te houden dat ze jaloeers was. Altijd als ik haar vertelde dat er iets leuks was gebeurd, zei ze klagerig: ‘Niet eerlijk,’ dat was al zo sinds ik haar kende. Het gebeurde zo vaak dat het een soort stopwoordje was geworden dat ze nonchalant, op vlakke toon, te pas en te onpas gebruikte. Het was een automatische reactie als ik een goed cijfer had gehaald, een nieuwe kleur lippenstift had, het laatste ijsje kreeg, of een duur kapsel had genomen. ‘Niet eerlijk.’ Dan maakte ik een kruis met mijn wijsvingers en hield ze tussen ons in, alsof ik me tegen haar jaloezie en ergernis wilde beschermen. Ik vroeg haar een keer of die jaloezie ermee te maken had dat zij joods was en of ze misschien dacht dat alles bij mij gemakkelijker ging omdat ik een blanke traditionele Amerikaanse was.

‘Het komt niet doordat ik joods ben,’ zei ze toen. Dat was in ons laatste studiejaar, toen Reva haar examen had verkloot en ik een eervolle vermelding kreeg, ook al had ik dat laatste jaar de helft van de colleges geskipt. ‘Maar omdat ik dik ben.’ Dat was helemaal niet zo. Ze was zelfs heel mooi.

‘Ik wou dat jij beter voor jezelf zorgde,’ zei ze toen ze me op een dag in mijn halfwakende toestand bezocht. ‘Want dat moet je toch echt zelf doen. Wat vind je trouwens zo leuk aan Whoopi Goldberg? Die is niet eens grappig. Je kunt beter naar films kijken waar je vrolijk van wordt. *Austin Powers* bijvoorbeeld. Of die ene met Julia Roberts en Hugh Grant. Jij bent opeens net Winona Ryder in *Girl, Interrupted*. Maar je lijkt meer op Angelina Jolie. Die is blond in die film.’

Zo uitte ze haar bezorgdheid over mijn welzijn. En dat ik een medicijnverslaving had vond ze ook maar niets.

‘Je moet echt geen alcohol drinken als je zoveel medicijnen slikt,’ zei ze, waarna ze het restje wijn opdronk. Ik liet Reva altijd alle wijn opdrinken. Vroeger, als we gingen stappen, zei ze dat ze ‘naar haar therapie’ ging. Ze kon een whisky sour in één keer achteroverslaan. Tussen de drankjes door slikte ze Advil. Ze zei dat ze dan beter tegen de drank kon. Je kon haar rustig een alcoholiste noemen. Maar wat ze over mij zei was wel waar. Ik was inderdaad ‘aan de medicijnen’. Ik slikte meer dan tien pillen per dag. Maar ik vond dat ik het allemaal prima kon handelen. Er was niets stiekems aan. Ik wilde alleen maar de hele tijd slapen. Ik had een plan.

‘Ik ben heus geen junk, hoor,’ zei ik verdedigend. ‘Ik neem gewoon een tijdje vrij. Dit is mijn jaar van rust en kalmte.’

‘Mazzelkont,’ zei Reva. ‘Ik zou ook best een tijdje vrij willen nemen om een beetje aan te klooiën, films te kijken en de hele dag te liggen maffen, maar mij hoor je niet klagen. Ik zit gewoon niet in die luxepositie.’ Als ze eenmaal dronken was, legde ze haar voeten op de salontafel, schoof mijn vuile kleren en mijn ongeopende post aan de kant, en praatte me met ellenlange uitweidingen bij over Ken en de nieuwste ontwikkelingen in hun soap *Kantoorliefde*. Ze schepte op over alle leuke dingen die ze in het weekend zou gaan doen, ze klaagde dat ze tegen haar meest recente dieet had gezondigd en nu ter compensatie extra uren in de sportschool moest draaien. En uiteindelijk begon ze dan te huilen om haar

moeder. ‘Ik kan gewoon niet meer met haar praten zoals vroeger. Ik ben zo verdrietig. Ik voel me in de steek gelaten. Ik voel me moederziel alleen.’

‘We zijn allemaal alleen, Reva,’ zei ik tegen haar. Dat was ook zo: ik was alleen en zij ook. Dat was de maximale troost die ik haar kon bieden.

‘Ik weet dat ik me wat mijn moeder betreft op het ergste voor moet bereiden. De vooruitzichten zijn niet goed. En dan krijg ik volgens mij nog niet eens alles over haar kanker te horen. Ik word er zo wanhopig van. Ik wilde dat ik iemand had die me kon vasthouden, snap je? Vind je dat ik me aanstel?’

‘Je hebt behoeftes,’ zei ik. ‘Klinkt frustrerend.’

‘En dan zit ik nog met Ken. Daar kan ik ook helemaal niet tegen. Ik maak mezelf nog liever van kant dan dat ik alleen ben,’ zei ze.

‘Jij hebt in elk geval nog de keus.’

Als ik het aankon, bestelden we een salade bij de Thai en keken we een film op een betaalzender. Ik keek liever naar mijn video-banden, maar Reva wilde altijd een film zien die ‘nieuw’ was, en ‘cool’ en ‘heel goed schijnt te zijn’. Ze was er trots op dat ze alles wist over de popcultuur van dat moment. Ze wist altijd alle nieuwste roddels over beroemdheden en ze volgde de nieuwste modetrends. Dat kon mij allemaal geen zak schelen. Maar Reva spelde de *Cosmo* en keek naar *Sex and the City*. Ze maakte een soort wedstrijd van schoonheid en ‘levenswijsheid’. Haar jaloezie was heel erg intolerant. Vergeleken met mij was ze ‘kansarm’. En volgens haar normen was dat ook zo: ik had het uiterlijk van een model, ik had geld dat ik niet zelf had verdiend, ik droeg echte designerkleding, ik was afgestudeerd in de kunstgeschiedenis, dus ik was ‘cultureel ontwikkeld’. Reva kwam uit Long Island, ze was knap maar volgens haar ‘niet knap genoeg voor New York’, en ze had economie gestudeerd. ‘De Aziatische nerd-studie,’ noemde ze dat.

Reva's appartement aan de andere kant van de stad was op de tweede verdieping van een gebouw zonder lift waar het stonk naar zweterige gymkleren, friet, ontsmettingsmiddel en Tommy Girl-parfum. Toen ze daar ging wonen, had ze me de reservesleutels gegeven, maar ik was er in vijf jaar maar twee keer geweest. Ze kwam liever bij mij. Volgens mij vond ze het leuk om herkend te worden door de portier, en om met de lift met de gouden knoppen omhoog te zoeven en te zien hoe ik mijn geld verkwistte. Ik weet niet wat het was met Reva. Ik kon niet van haar afkomen. Ze aanbad me, maar ze haatte me ook. Ze beschouwde mijn worsteling met misère als een wrede parodie op haar eigen tegenslagen. Mijn eenzaamheid en doelloosheid was zelfverkozen, terwijl Reva ondanks verwoede pogingen niet kon krijgen wat ze wilde: ze had geen man, geen kinderen, geen fantastische carrière. Dus toen ik de hele tijd ging slapen, vond Reva het volgens mij leuk om me te zien veranderen in de incapabele slons die ik – hoopte ze – werd. Ik had geen behoefte aan een wedstrijd, maar ik ergerde me uit principe aan haar, en dus maakten we ruzie. Ik vermoed dat dat ook zo gaat als je een zus hebt, iemand die genoeg van je houdt om je op al je tekortkomingen te wijzen. Zelfs in de weekenden, als ze nog tot heel laat was gebleven, wilde ze niet blijven slapen. Dat zou ik toch niet hebben gewild, maar ze deed er altijd zo moeilijk over, alsof ze verantwoordelijkheden had die ik nooit zou kunnen begrijpen.

Op een avond nam ik een polaroid van haar en stopte die tussen de lijst van de spiegel in de woonkamer. Reva dacht dat dat een lief gebaar was, maar die foto was eigenlijk bedoeld om me eraan te helpen herinneren dat ik haar gezelschap niet prettig vond, mocht ik later als ik onder invloed was zin krijgen om haar te bellen.

‘Je mag mijn zelfvertrouwenboostende cd-box wel lenen,’ zei ze altijd als ik liet doorschemeren dat ik me ergens druk over maakte.

Reva was gek op zelfhulpboeken en workshops waarin een of ander nieuw dieetinzicht werd gecombineerd met tips voor het

ontwikkelen en verbeteren van vaardigheden op het werk en in relaties, vaak met als belofte aan jonge vrouwen hoe ze ‘tot volledige zelfontplooiing’ konden komen. Om de paar weken had ze weer een compleet nieuw levensmotto en daar moest ik dan alles over horen. ‘Leer herkennen wanneer je moe bent,’ adviseerde ze me een keer. ‘Tegenwoordig putten te veel vrouwen zich uit.’ Een van de lifestyleadviezen van *Haal Het Beste Uit Uw Dag, Dames* luidde dat je op zondagavond alle outfits voor de hele werkweek moest plannen.

‘Dan hoef je ’s morgens niet zo staan te twijfelen.’

Ik vond het echt afschuwelijk als ze zulke dingen zei.

‘En ga met me mee naar de Saints. Vanavond is het ladies’ night. Voor vrouwen is het tot elf uur gratis drinken. Moet je eens zien hoe je daarvan opknap.’ Ze was een kei in het samenvoegen van ingeblikte adviezen met excuses om het op een zuipen te zetten.

‘Ik kan het nu niet aan om uit te gaan, Reva,’ zei ik.

Ze keek naar haar handen, prutste met haar ringen, krabde in haar nek en staarde naar de vloer.

‘Ik mis je,’ zei ze. Ze klonk een beetje schor. Misschien dacht ze dat die woorden een gevoelige snaar zouden raken. Ik was de hele dag al aan de Nambutals.

‘We kunnen waarschijnlijk beter geen vriendinnen meer zijn,’ zei ik, terwijl ik me uitrekte op de bank. ‘Ik heb er eens over nagedacht en ik zie geen reden om ermee door te gaan.’

Reva bleef stilletjes zitten en kneedde haar dijen met haar handen. Na een minuut of twee stilte keek ze me aan en legde een vinger onder haar neus – dat deed ze altijd als ze bijna ging huilen. Net alsof ze Adolf Hitler nadeed. Ik trok mijn trui over mijn hoofd, klemde mijn kiezen op elkaar en probeerde mijn lachen in te houden terwijl ze jankte en snotterde en probeerde tot bedaren te komen.

‘Ik ben je beste vriendin,’ zei ze klagerig. ‘Je kunt me niet buitensluiten. Dat zou heel zelfdestructief zijn.’

Ik trok de trui weer naar beneden om een trekje van mijn sigaret te nemen. Ze wuifde de rook uit haar gezicht en deed alsof ze moest hoesten. Toen keek ze me aan. Ze probeerde zichzelf te bemoedigen door oogcontact te zoeken met de vijand. Ik zag de angst in haar ogen, alsof ze in een zwart gat staarde waar ze in zou kunnen vallen.

‘Ik doe in elk geval nog een poging om te veranderen en te krijgen wat ik wil hebben,’ zei ze. ‘Wat wil jij eigenlijk met je leven, behalve slapen?’

Ik besloot om haar sarcasme te negeren.

‘Ik wilde kunstenaar worden, maar ik had geen talent,’ zei ik tegen haar.

‘Heb je dat dan nodig?’

Dat zou weleens het slimste kunnen zijn wat Reva ooit tegen me heeft gezegd.

‘Ja!’ antwoordde ik.

Ze stond op en klikklakte op haar hoge hakken naar de deur, die ze zacht achter zich dichtdeed. Ik nam een paar Xanaxen, at wat dierenkoekjes en staarde naar de gekreukelde zitting van de lege leunstoel. Ik stond op en zette *Tin Cup* op, waar ik halfslachtig naar keek terwijl ik op de bank lag te suffen.

Reva belde een halfuur later op en sprak de voicemail in, ze zei dat ze me al had vergeven dat ik haar had gekwetst, dat ze zich zorgen maakte over mijn gezondheid, dat ze van me hield en me nooit in de steek zou laten, ‘wat er ook gebeurde’. Ik ontspande mijn kaken toen ik naar haar bericht luisterde, alsof ik ze al dagen op elkaar geklemd hield. Misschien was dat ook wel zo. Toen zag ik voor me dat ze snotterend door de Gristedes liep en eten uitkoos dat ze zou gaan eten en daarna weer uit zou kotsen. Ze was idioot loyaal. Daardoor hielden we het vol.

‘Je redt het wel,’ zei ik tegen haar toen ze me vertelde dat haar moeder aan haar derde chemokuur begon.

‘Nou niet spastisch gaan doen,’ zei ik toen de kanker naar haar moeders hoofd was uitgezaaid.